

MEHMET RAUF'UN CUMHURİYET ROMANI: HARABELER

Mehmet Rauf's Republic Novel: Harabeler

Ece SERRİCAN KABALCI¹

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, eceserrican@hotmail.com, orcid.org/0000-0002-3050-1717.

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received: 25.05.2023
Kabul/Accepted: 13.07.2023

DOI:10.20322/littera.1302444

Anahtar Kelimeler

Mehmet Rauf, Harabeler, toplumsal değişim, yozlaşma

ÖZ

22 Temmuz 1926-22 Nisan 1927 tarihleri arasında *Cumhuriyet* gazetesinde 155 sayı tefrika edilen *Harabeler*; aşka, kadın-erkek ilişkilerine, sosyal ve kültürel hayata odaklanan bir İstanbul romanıdır. "Yunus Nadi Beyefendi"ye ithaf edilen roman; Kadıköy, Beyoğlu ve Büyükdada'nın eğlence mekânlarını, İstanbul sosyetesinin yaşam tarzını işler. Yazarın diğer eserlerinde olduğu gibi aşk ve kadın romanın merkezini oluşturur. Ancak *Harabeler*'in yazarın diğer romanlarından ayrılan yönü, sosyal eleştiriye de yer vermesidir. Eserde, Cumhuriyet sonrası yaşanan toplumsal değişimlere, alafangalığın yozlaştırıcı yönlerine, Batılılaşmanın sosyal ve kültürel hayat üzerindeki etkisine dikkat çekilir. Batı merkezli bir eğitim sürecinden geçmiş olan roman başkışısı Nuri Süha'nın bakış açısından anlatılan olaylarda özellikle sosyal ve kültürel hayatta yaşanan değişimler, Cumhuriyet ile birlikte farklılaşan yaşayış tarzı dikkat çekici bir şekilde işlenir. Bu çalışmada, romanda yer alan toplumsal çözümler ve değişimler ele alınmış, romandan yapılan alıntılarla Mehmet Rauf'un bu eserinde sadece aşk ve kadın konusunu işlemediği ortaya konulmuştur. Böylece yazarın daha çok bilinen *Halâs* adlı romanı gibi *Harabeler*'in de aşk ve eğlence hayatının dışında sosyal ve millî meselelere yer veren bir roman olduğu tespit edilmiştir.

ABSTRACT

Harabeler, which was serialized in *Cumhuriyet* newspaper between July 22, 1926-22 April 1927. It focuses on love, deception, social and cultural life. In the novel, which deals with the entertainment venues of Kadıköy, Beyoğlu and Büyükdada and the lifestyle of Istanbul society; as in other works of the author, love and women form the center of the novel. However, the aspect of *Harabeler* that differs from other novels is that it also includes social criticism. In the work, attention is drawn to the social changes experienced after the Republic, and the effect of Westernization on social and cultural life. In the events told from Nuri Süha, who has gone through a western-centered education process, the changes experienced especially in social and cultural life, and the general view of the society structure that differs with the republic, are handled in a remarkable way. In this study, the social dissolutions and changes in the novel were discussed, and it was revealed that Mehmet Rauf did not only deal with the subject of love and women with the quotes made from the novel. Thus, as in the author's more well-known novel *Halâs*, *Harabeler* has been determined that it is a novel that includes social issues other than love, deception and entertainment life.

Keywords

Mehmet Rauf, Harabeler, social change, degeneration..

Atıf/Citation: Serrican Kabcı, E. (2023), "Mehmet Rauf'un Cumhuriyet Romanı: Harabeler", *Littera Turca, Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 9/3, 611-625.

Sorumlu yazar/Corresponding author: Ece SERRİCAN KABALCI, eceserrican@hotmail.com

GİRİŞ

Servet-i Fünûn döneminin önde gelen hikâye ve roman yazarlarından biri olan Mehmet Rauf, “Düşmüş” adlı hikâyesiyle yazı faaliyetine başlamış; *Ferda-yı Garam* (1897), *Eylül* (1901), *Genç Kız Kalbi* (1914), *Karanfil ve Yasemin* (1924), *Böğürtlen* (1926), *Son Yıldız* (1927), *Define* (1927), *Kan Damlası* (1928) ve *Halâs* (1929) adlı eserleri kaleme almış, *Eylül* romanıyla ün kazanmıştır. Aşkın ve her güzel şeyin kalbinde iz bıraktığını dile getiren Mehmet Rauf; kibar, şair ve mümtaz ruhların yaşadığı hummalı aşkları, aşk için yapılan fedakârlıkları ve girişilen mücadeleleri, hayal gibi güzel kadınları eserlerinde işlemiştir (Mehmet Rauf 2008: 14).

Karşılıksız aşklar, yaşanan zorluklar sonucunda elde edilen mutluluklar, kadın-erkek ilişkilerinde görülen duygusal gelgitler, aldananlar-aldatanlar, iki aşk arasında kalanlar ve evlilik kurumuna dair açıklamalar; Mehmet Rauf'un romanlarının temelini oluşturur. Bu temel üzerine inşa ettiği bütün eserlerinde söz, dönüp dolaşıp aşka gelir (Serrican Kabalci 2018: 17). Bir aşk adamı olarak tanınan yazar, eserlerinde de aşk ve kadın müptelası kişilere yer verir (Çıkla 2001: 16). Aşkın peşinde pervane olan Mehmet Rauf, deniz subayı olarak görev yapmış ve uzun gemi hayatı boyunca çeşitli gönül maceraları yaşamıştır. Gerçek bir aşk yazarı olan Mehmet Rauf, aşkın her çeşidini eserlerine yansımıştır. Yaratılış olarak coşkun ve ateşli bir mizaca sahip oluşu nedeniyle hayatını aşkla doldurmuş, kimi zaman da ümitsiz aşkların pençesinde kıvranmıştır. Yaşadıklarından yola çıkarak aşkın ve ihtirasın, şiir ve musiki dolu romantik bir hayatın romanlarını yazmıştır (Özbalcı 1997: 13-14). Hüseyin Cahit Yalçın'ın aktarımına göre, en çok Mehmet Rauf, yurt ve özgürlük sohbetlerinin arasında insan aşkına da hakkı olan önemi göstermiştir. Tarabya'daki gemi yaşamı ona, aşka dair geniş bir macera alanı sağlamıştır (2002: 159).

Mehmet Rauf'un hayatının mihrini oluşturan aşkları ve bohem hayatı, eserlerine de yansımıştır (Tarım 2000: 17). Mehmet Rauf, duygusal kadın ve erkeklerin yer aldığı romanlarından *Ferda-yı Garam*'da Sermet ve Macit'in melankolik aşkı, *Eylül*'de Suat ve Necip'in psikolojik gelgitleri, *Genç Kız Kalbi*'nde Pervin'in hayalleri, *Karanfil ve Yasemin*'de Nevhiz ve Pervin arasında kalan Samim'in yaşadıkları, *Böğürtlen*'de aşkın zorlukları, *Son Yıldız*'da Perran'ın aşk üçgenleri üzerinde durur. Mehmet Rauf'un aşkı merkeze almadığı üç romanı: *Define*, *Kan Damlası* ve *Halâs*'dir. Esrarlı bir hazinenin ele geçirilme sürecini anlatan *Define*, *Define*'nin devamı olan ve bir cinayet üzerine kurulu *Kan Damlası* adlı eserleri, polisiye roman özelliği gösterir. Epik bir temaya sahip olan *Halâs* ise, Anadolu'nun işgali ve kurtuluş mücadelesine odaklanır. *Define* ve *Halâs*'ta aşk izleği merkeze alınmasa da; *Define*'de Suzan ve Şakir Feyzi'nin aşkına, *Halâs*'ta ise Nihat'ın başlangıçta Beatrice ile olan gönül macerasına ve sonrasında vatan sevgisinde bulunduğu İclâl ile olan ilişkisine yer verilir. Mehmet Rauf'un tüm romanları içerisinde aşk izleğine hiç yer vermediği eseri *Kan Damlası*'dir. Tefrika hâlinde kalan *Harabeler* (1927) ve *Kâbus* (1928) adlı eserleri, toplumun aksayan yönlerine, sosyal ve kültürel konulara yer vermeleri bakımından diğer romanlarından ayrılır. Her iki eserde de aşk, kadın-erkek ilişkileri, aile ve evlilik kavramları diğer romanlarından farklı bir şekilde ele alınır ve yazarın eleştirel bir tavır içinde olduğu görülür.

Aşkı merkeze alan romanlarıyla tanınan Mehmet Rauf'un, *Halâs* dışında millî meselelere doğrudan yer verdiği tek eseri *Harabeler*'dir. Mütareke Dönemi sonrasında İzmir'de yaşanan olayları, Yunanlıların egemenlik taleplerini ve Anadolu'nun düşman işgalinden kurtulması için verilen mücadeleyi ele alan *Halâs*, savaşın arka

planında yaşananlara odaklanan bir romandır. *Harabeler* ise, kurtuluş mücadelesinin ardından ortaya çıkan Cumhuriyet düşüncesine odaklanır. Türk milletini derinden etkileyen savaşların ardından 1923 yılında ilan edilen Cumhuriyet, toplumun her kesiminde olduğu gibi edebî eserler üzerinde de etkili olmuştur. "Ulus" düşüncesini ön plana alan, devlet içinde yeni yapılanmaları beraberinde getiren, devrimlerle birlikte güçlenen ve modern bir toplumun temellerini atan Cumhuriyet'in ilanı, bu dönem kaleme alınan romanlarda da yer bulmuştur. İdeallerin benimsendiği, millî duyguların ön plana alındığı ve buna uygun bir toplumun yaratılmaya çalışıldığı bu dönemde yazarlar da eserleriyle bu yeni oluşuma destek vermişlerdir.

Mehmet Rauf'un, erken Cumhuriyet döneminde yazdığı *Karanfil ve Yasemin*, *Son Yıldız* ve *Harabeler* adlı romanları, sosyal ve kültürel değişime ışık tutmaları bakımından yazarın diğer romanlarından ayrılmaktadır. Çaylarda, balolarda ve eğlence mekânlarında toplanan kişilerin ilişkilerine yer veren bu romanlarda, değişen sosyal hayattan izler bulmak mümkündür. Bu üç eserden biri olan *Harabeler*, İstanbul'un zevk ve eğlence içindeki hayatına eleştirel bir bakışla yaklaşırken Cumhuriyet düşüncesini yükselten bir üsluba sahip olması bakımından yazarın diğer romanlarından ayrılır. Bu çalışmaya da kaynaklık eden *Harabeler*'de¹, Cumhuriyet merkezli toplumsal değişimin iki ailenin yaşantısı üzerinden okuyucuya sunulduğu görülür. Eserde, yaşadıkları köşkü kiraya verip lüks hayatlarını sürdürmeye çalışan eski Osmanlı bürokratlarından Fahir Bey ve ailesi, diğer tarafta ticaret sayesinde işlerini büyüten ve yeni hayatın gidişatına ayak uyduran Lebibzade Şefik Bey ve ailesi yer alır. Törenek'e göre (1999), son dönem Osmanlı hayatının bir mekân üzerinden çöküşünü işleyen romanın ismi, Fahir Bey ve ailesinin yaşadığı ve sembol olarak kullanılan köşkten gelir. Romanın sonunda yanarak harabeye dönen bu köşk; zevk ve eğlence karşılığında yalancı, zilleti ve ahlaksızlığı kabul eden insanların çöküşünün simgesidir (s. 104).

1. *Harabeler* Hakkında

Harabeler, 22 Temmuz 1926-22 Nisan 1927 tarihleri arasında *Cumhuriyet* gazetesinde 155 sayı tefrika edilir. Mehmet Rauf'un 1927'de "Büyük aşk romanı" alt başlığıyla yayımladığı *Son Yıldız* romanında yer alan yayınlanacak eserler listesinde *Harabeler*, "Büyük İstanbul romanı" olarak tanıtılır. Tefrika sırasında bu ifade yerini "millî roman"a bırakır. Satışı arttırmak için haftalar öncesinden *Cumhuriyet* gazetesinde "Harabeler...", "Harabeler nedir?" gibi merak uyandırıcı ifadelerle yer verilir. Millî bir roman olarak tanıtılan *Harabeler* şu şekilde tanıtılır: "*Harabeler* yeni İstanbul hayatının bir ayinesidir. Harabelerin getirdiği sefalet tecellileri içinde İstanbul âlemlerinin hariminde ne elim ne çirkin ve bazen ne müstekreh faciaların geçmekte olduğunu tasvir eden bu büyük millî romanı yakında tefrika etmeye başlayacağız." (1926, akt. Öksüz 2018: 9)

Harabeler'de, roman başkişisi Nuri Süha'nın kadınlarla çevrili hayatı; Kadıköy, Beyoğlu ve Büyükkada üçgeni içinde işlenir. Ancak *Harabeler*'in aşk ve kadın konuları dışında farklı bir noktaya dikkat çekeceği, eserin ön sözünde açıkça belirtilir. Bir romancı olarak toplumu incelemenin asli görevi olduğunu belirten Mehmet Rauf, eserin ön sözünde, "Harabeler" eski cemiyetin bu arızalar arasında ne sadmeler, ne inkırazlarla yıkıldığı ve bu

¹ Mehmet Rauf, *Harabeler*, Akçağ Yayınları, Ankara 2018. (Alıntılar, romanın bu baskısından aktarılmıştır.)

feci inhidamlardan ebed-zinde Türk hayatının nasıl feyyaz bir cuşişle fişkırp yükseldiğini gösterecektir.” (s. 17) der. Bu açıklamayla, romanı farklı kılan noktanın, Cumhuriyet’in ilanı sonrası değişen toplum yapısını ve yozlaşmayı ele alması olduğunu okuyucuya duyurur. Mustafa Kemal Atatürk tarafından akla, fenne ve ihtiyaca uygun bir şekilde ayağa kaldırılan Türklüğün geleceğine dair mesajlar barındıran eser, yazarın Cumhuriyet ideolojisine bağlı kalarak yazdığı bir romandır. Osmanlı Dönemi’nin olumsuz, yeni rejimin olumlu bir şekilde yansıtıldığı romanda; eskinin harabelerinden kurtulmanın gerekliliği, yıkılan harabelerin yerine parlak bir geleceğin inşa edilmesinin gerektiği vurgulanır.

Mehmet Rauf’un ilk olarak “Büyük İstanbul romanı” olarak lanse edilen bu eserinin; İstanbul’un Kadıköy, Beyoğlu ve Büyükdada gibi eğlence mekânları üzerinden toplumsal yozlaşmayı ele alması da tesadüf değildir. Savaş’a (2019) göre, Mehmet Rauf’un İstanbul’a karşı takındığı olumsuz tavrın iki nedeni vardır. İlk neden, kendi kıymetini takdir edememe bakımından İstanbul’un hem Osmanlı hem de Cumhuriyet döneminde aynı şehir olmasıdır. Yani bu şehir, yazarın hayal kırıklıklarıyla geçen kendi hayatından izler taşımaktadır. Bir diğer nedeni ise, yazarın kendini bu şehre ait hissetmemesi, Batılılaşma gayreti içinde bile olsa bu şehrin insanıyla uyşamamasıdır. Aidiyet duygusunun eksikliği, bu şehre yönelik olumsuz tutum oluşturmasının ruhi nedenlerinden biridir (s. 481). Bu nedenlerin dışında, yazarın benimsemese de/sevmese de yaşadığı ve bildiği şehri olumlu ya da olumsuz bir şekilde anlatması doğaldır. Yaşanan değişim sürecinde İstanbul’da gözlemlediği olayların, toplumsal çöküşün ve yozlaşmış insanların varlığı, yazar için bir malzeme zenginliği oluşturmuştur.

Cumhuriyet’in ilanıyla birlikte toplumun eğitim seviyesinin yükselmesine bağlı olarak eserlerde şehirleşen/modernleşen insan tipleri romanlarda yer bulmuştur. Bu tipler, kimi zaman olumlu özellikleriyle kimi zaman da kendi benliğine, kültürüne ve geleneğine yabancılaşmış olarak ortaya çıkmıştır (Ulutaş ve Ulu 2015: 2108). *Harabeler*’in başkişisi olan Nuri Süha, olumlu bir karakter olarak takdir edilirken; ahlaken düşmüş, doğru yoldan ayrılmış, yalanı kendine siper etmiş ve namussuzlukla geçimini sağlamaya başlamış insanlar da eserde yer alır. Aydın bir genç olarak tanıtılan Nuri Süha, romanın başlangıcında kiralamak amacıyla gezdiği bir köşkte duyduğu erkek ve kadın sesleri karşısında kendi tabiatını anlatır: “(...) Hemen söyleyeyim ki hayatım, ateşin bir genç olmak itibarıyla, zevke ve şevke son derece meyyaldır. Kadını bu dünyada bir insan için en büyük hediye ve zevki en ilahi bir nimet telakki ederim” (s. 21-22). Dış görünüşüne önem veren ve her hareketini önceden prova eden Nuri Süha Bey’in asıl ismi Mehmet Nuri’dir, ancak o Nuri Süha isminde karar kılmıştır. Babasının arkadaşı olan Lebibzade Şefik Bey tarafından himaye edilmiş, Robert Kolej’de eğitimini tamamlamıştır. Okuldan mezun olduğunda, Şefik Bey’in şirketinde başkâtip olarak işe başladığından ailenin bir ferdi -Şefik Bey’in manevi oğlu- olarak görülmüştür.

Şefik Bey’in sahibi olduğu Lebibzade Ticaretevi, tütün ihraç eden bir şirketken Mütareke zamanından beri manifatura ithaline başlamıştır. Samsun’da kâtip iken bir tavsiye mektubuyla İstanbul’a gelen Şefik Bey, çalışkanlığı sayesinde işlerini büyütmüştür. Şefik Bey’in ailesi, ilk evliliğinden olan ve İngiliz Kız Okulu’na giden kızı Sabahat, yirmi beş yaşındaki ikinci karısı Zahide Hanım’dan oluşmaktadır. Kıyafete ve eşyaya para harcamayı sevmeyen Şefik Bey, sadece boğazına düşkündür. Çalışkanlığı ve girişkenliği sayesinde servetine servet katan Şefik Bey, alafranga yaşayışa özenen karısının ısrarlarına dayanamayarak yaz mevsimini geçirmek için bir köşk

tutmaya karar verir. Nuri Süha'nın gezdiği köşk, işte patronunun bu arzusunu yerine getirmek için geldiği yerdir. Nuri Süha, bu köşkte Fahir Bey ve ailesi ile tanışmış, bu ailenin kızlarının hayatına karışmıştır. Fahir Bey'in üç - Kâmrân, İclâl, Nermin-, kız kardeşi Nimet Hanım'ın da dört kızı -Mübeccel, Selma, Necla, Müzehher- vardır. Fahir Bey, memleketin her köşesinde mal memurluğu yaparak geçirdiği hayatında, son durağı olan Adana defterdarlığından şüpheli bir meseleden dolayı ayrılmıştır. Tenis oynayan, danslar düzenleyen, çay partileri veren bu genç kızlar köşkte hep birlikte yaşamaktadır. Maddi yönden sıkıntıya düştüğünden köşkü kiralamak isteyen Fahir Bey, bir süre sonra bu kararından vazgeçer. Ancak aralarındaki tanışıklık dolayısıyla Nuri Süha bu ailenin yakın bir dostu sıfatıyla köşke gidip gelmeye başlar. Katıldığı çay ve eğlence davetlerinde hem ailenin sırlarına hem de toplumun küçük birer örneğini teşkil eden ve farklı kesimlerden gelen insanların yaşayışlarına şahit olur.

2. Harabeler'de Sosyo-Kültürel Değişim ve Cumhuriyet Düşüncesi

Türk tarihinde önemli bir dönüm noktası olan Cumhuriyet'in ilanı ve beraberinde getirdiği ideolojik yapılanma süreci, çok partili döneme yani 1940'lı yıllara kadarki romanları doğrudan ya da dolaylı olarak şekillendirmiştir. Bu dönemde yazılan bazı romanlar kanon edebiyatı oluşturmuş ve devletin kuruluş anlatılarına dönüşmüştür (Parla 2004: 51). Anlamı ve kullanım alanı açısından tarih içinde birçok farklılık gösteren kanon kavramı, bir topluluğun ortak bağlarını anlamalarını sağlayan anlatılar toplamıdır. Edebiyat kanonuna dâhil olan eserlerin en önemli özellikleri yeniden okunmaları, yeni nesil tarafından aranmaları, her yorumda tekrar okuma isteği uyandırmalarıdır. Böylece kanona ait metinler, kanonik özelliklerini güçlendirerek gündemde kalmaktadır. Türkiye'de kanon oluşturmaya yönelik ilk çabalar Tanzimat yıllarına uzansa da siyasi güçler, edebî kişi ve çevreler tarafından ortaya çıkarılan ve ideoloji denilebilecek türden düşünce akımları II. Meşrutiyet döneminde görülür. Devletin öncülük ettiği "millî edebiyat kanonu" ile milliyetçi düşünce geniş kitlelerce benimsenir. İkinci kanon oluşturma çabası, Cumhuriyet yıllarında görülen ve resmî ideoloji önderliğinde gerçekleştirilen "inkılâp kanonu"dur (Çıkla 2007: 51-53). Bu kanon içinde yer alan eserler kurtuluş coşkusunu, Atatürk'ü, yeni devletin kuruluşu sırasında yapılan inkılâpları ve millî heyecanları işlemektedir. Hasan Ali Yücel'e göre, belirli bir ideoloji empoze eden Halide Edip Adivar'ın *Vurun Kahpeye* (1926) ve Reşat Nuri Güntekin'in *Yeşil Gece* (1928) adlı romanları inkılâpçı eser örnekleridir (Çıkla 2004: 435).

Servet-i Fünûn Dönemi yazarlarından biri olan Mehmet Rauf'un eserlerini, "millî edebiyat" ya da "inkılâp kanonu" çerçevesinde incelemek mümkün değildir. Çünkü hem yazarın edebî olarak faaliyet gösterdiği zaman dilimi hem de eserlerin tematik yapısı bu sınıflandırma dışında romanların incelenmesine uygundur. Erken Cumhuriyet döneminde yayımlanan *Harabeler*, yukarıda ayrıntılı olarak ele alınan "inkılâp kanonu"na has özellikler sergileyen, inkılâpları yücelten ve Atatürk'ün önemini vurgulayan bir eser mahiyetindedir. Eski devrin olumsuzlukları üzerinden yeni ulus ideolojisini yükselten, modernleşme çabalarını destekleyen, millî bir kimlik oluşturma vurgusu yapan, yeni bir insan tipi oluşturmanın gerekliliğini vurgulayan eser; taşıdığı tüm bu niteliklerle geçiş dönemine uygun bir eser olarak değerlendirilebilir.

1933'te Cumhuriyet'in ilanının onuncu yılı münasebetiyle devlet eliyle düzenlenen etkinlikler kapsamında dönemin yazarlarından Kurtuluş Savaşı ve inkılâpları anlatan eser yazmaları istenmiştir. Edebî yönü ağır basan eserlerin; Türk kimliği ile ilgili olanlar, İstiklal Savaşı'nı konu edinenler, Osmanlı Dönemi'nin olumsuz toplumsal-hukukî işleyişini ele alanlar, Cumhuriyet'i, inkılâpları ve Atatürk'ü konu edinenler şeklinde tasnif edilebileceği görülmüştür (Çıkla 2006: 49). Bu sınıflandırmalardan hareketle *Harabeler*'in, Osmanlı Dönemi'nde yaşanan olumsuzlukları referans alarak Cumhuriyet'i ve Atatürk'ü öven, geçmişin harabelerinden kurtulup yeni bir geleceğin ve neslin inşasını hedefleyen bir eser olarak okumak mümkündür. Fahir Bey ailesi ile Lebibzade Şefik Bey ailesinin yani iki zıt ailenin hayat tarzını karşılaştıran *Harabeler*'in merkezini, aşka inanmayan Nuri Süha'nın Mübeccel'e olan gelgitli aşkı ve onu elde edemediği için yakınlaştığı Selma'ya karşı hisleri oluşturur. Ancak arka planda, sosyal hayatta görülen değişimler ve toplumsal yozlaşma eleştirilir. Bu eleştiri, romana ismini veren "harabe" kelimesi üzerinden eserin belirli yerlerinde bir leitmotiv olarak kullanılır. Çöküş ve yıkılışın ifadesi olarak kullanılan "harabe" sözcüğü, maddi ve manevi her türlü yok oluşun simgesi hâlini alır. Yaşanan sıkıntılara "harabe" sözcüğüyle dikkat çekilen bir bölüm şu şekildedir: "Harabe... Ah harabe... Etrafımızda sıralanan binbir harabeden sonra yeni bir harabe daha... Zengin, yüksek bir aile ki senelerce memleket hayatında parlak bir iz göstererek yaşadılar. İşte onlar da çöküyorlar. İşte onlar da yıkılıyorlar. Birkaç gün daha sonra onlar da çürüyecekler, onlar da yok olacaklar. Bu niçin? Bunu menedebilecek bir tedbir yok mu? Bunları kurtaracak bir çare bulunmaz mı?" (s. 409)

Mehmet Rauf, Osmanlı Dönemi'nde görülen sosyal ve kültürel tüm olumsuzlukları "harabe"ye benzeterek anlatır. Öncelikle Batılılaşma/modernleşme ekseninde Şefik Bey ve ailesini ele alır. Bu aile sonradan zengin olan ve alaturka yaşayıştan alafranga yaşama geçen ailelerin bir örneğidir. Tütün ticareti ile zengin olan Lebibzade Şefik Bey, her ne kadar ciddi bir ticarethane işletse de yanında çalışanlara "Ulan, bana baksana..." diye hitap etmekten hoşlanan laubali bir insandır. Hiddetten uzak yumuşak bir tabiata sahip olan bu adam, İstanbul'a geldikten sonra sıfırdan başlayarak zengin olmuş bir kişidir. Eski zihniyete sahip olan Şefik Bey, kızı Sabahat ve ikinci karısı olan Zahide Hanım'ın ısrarlarına dayanamayarak yeni yaşam tarzına alışmaya çalışır. İlk olarak, yıllarca gölgelerini bile göstermekten çekindiği karısını ve kızını Nuri Süha ile tanıştırmayı ister. Kaçgöç içinde geçen senelerin ardından yavaş yavaş yeni düzene ayak uydurmanın gerekli olduğunu düşünür ve: "(...) Malum ya, bütün erbab-ı ukul da iddia ediyor, terakki dediğimiz şey ale't-tedriç olur. Haniya, şimdiye kadar kadınlarımızı, mesela söz temsili, zincir içinde gibi tutuyorduk. Şimdi bu zinciri biraz gevşetmek yahut zinciri alıp onları mesela bir kordon altında tutmak (...)" (s. 63) gerektiğini belirtir.

Şefik Bey'in, başlangıçta akrabalarının ve yakın tanıdıklarının yanına çıkarmaya ikna olduğu kızı ve karısı, her gün yeni fikirleri anlata anlata Şefik Bey'i de alafranga hayata alıştırmış, asri olma yolunda ilk adımı attırmıştır. Özellikle Zahide Hanım, parayla her şeyin yapılabileceğine inanan bir kadındır. Heves ve taklitle atıldığı alafranga hayatta serveti sayesinde başarı sağlayacağını düşünür. Kibarlık meftunu olan bu kadın, alafranga yaşamı kendisine layık gören, çaylar ve balolar vermek isteyen bir kişidir. Onun bu istek ve hevesi, Nuri Süha'yı davet ettikleri gün hazırladığı sofraya da yansır. Şefik Bey ile fikren ve şeklen zıtlık teşkil eden Zahide Hanım ve alafranga bir usule sahip sofrası, Nuri Süha'yı oldukça şaşırtır. Çünkü, "(...) bu sofraya, yirmi beş sene evvel Sirkeci

rıhtımına ayak bastığı zaman cebinde tavsiyenamesi, bertaraf, ancak iki lira on üç buçuk kuruş parası olduğu hâlde bugün İstanbul'un sayılı karunlarından birini temsil edişine rağmen kıyafetçe, fikirce, tavırca ve bilhassa yazıhanede tetkik edilmiş şahsiyetçe hâlâ Samsunlu tüccar kâtibi Şefik Efendi kalmış olan bizim Patron için yalnız harika değil, bir mucizeydi. Bizim Patron böyle şeylerden ne anlar, ne anlamak ister ve ne de dinlerdi. Bunda ancak bir kadın eli, bir kadın zarafeti görünüyordu" (s. 67).

Şefik Bey'in yaşam tarzının tam zıddı olan Fahir Bey ve ailesi, alafranga yaşayış içinde olan kalabalık bir ailedir. Onların alışık olduğu alafranga hayat tarzı ve onun beraberinde gelen eğlence hayatı, bu ailenin kızlarının ahlaktan uzak davranışlar sergilemesine neden olur. Fahir Bey ve ailesinin yaşadığı köşk, Şefik Bey'in sonradan görerek döşenmiş evinin tam zıddıdır. Beylerbeyi Sarayı'nın küçük bir modeli olan bu köşk, Batılı tarzda döşenmiş iki katlı bir binadır. Köşk, sonradan değil içinde yaşanılmaya başlandığı ilk andan itibaren alafranga zevke göre döşenmiştir. Genel görünümüne bakıldığında, "(...) salon muazzam aynasıyla, zarif masasıyla koltukları, kanepeleri ve bütün levazımıyla On Altıncı Lui üslubunda mefruşatla döşenmiş ve yerde insanın topuklarını der-âğuş eden zengin bir halıyla, pencereler ise ipekli mükellef perdelerle tezyin edilmişti. Her şey refah, servet ve saltanatı gösteriyordu" (s. 40).

Nuri Süha, tanışıklığı dolayısıyla sıklıkla ziyaret ettiği Fahir Bey ve ailesinin verdiği davetlerde farklı düşünce yapılarına sahip insanlarla tanışır. Onun sohbet ettiği kişiler, Cumhuriyet'in ilanından sonra toplumun değişen yaşam tarzını görünür kılmak için seçilmiş gibidir. Bu nedenle, Nuri Süha'nın bu kişilerle gerçekleştirdiği konuşmalarda sosyal hayatın aksayan yönlerine dikkat çekildikten sonra Cumhuriyet ile birlikte nelerin değiştiği örneklenir. Nuri Süha, ilk olarak kendisine "Sertabip Bey" olarak seslenen Doktor Bedii Sadrettin Bey ile tanışır. Felsefeden, tarihten, coğrafyadan bahsetmeyi seven doktor, milletin içinde bulunduğu karanlığın nedenini şu şekilde açıklar: "Zavallı millet! Asırlarca istibdat hükûmetlerinin uşağı olan cahil hocaların elinde yanlış telkinatla siyah bir gaflet içinde boşaltılmışlar, derin bir zulmet içinde boğulmuşlardı. Zavallılar bilmiyorlar, anlamıyorlar ve görmüyorlardı. Fakat son senelerde milletin ileri gelenleri onlara hakikatin nurunu gösterdiler ve o zaman millet, "Evet, medeniyet budur; insan böyle yaşar, ben de böyle yaşayacağım." diye haykırdı" (s. 90). Alıntılanan bu bölümde iki şey dikkat çekmektedir. Birincisi toplumu aydınlatma misyonu üstlenmesi gereken "hoca"ların, devletin emrinde birer kukla hâlini alması sonucu insanları sürüklediği karanlık; ikincisi ise, medeniyetin yine yöneticiler tarafından millete sunulması fikri. Her iki durumda da etkili olan devlettir; ancak ilkinde Osmanlı Devleti istibdadı, ikincisinde Türkiye Cumhuriyeti ideolojisi etkindir.

Doktor Bey, cehaletin ve diğer milletlerden geri kalmanın bir başka nedeninin kadın-erkek eşitsizliği olduğunu belirtir. Fuat Paşa'nın söylediği, "Türkler! Adam olmak için en evvel yapılacak şey bu harem duvarını yıkmaktır." sözünü hatırlatarak kadınların erkeklerden ayrılmaması gerektiğini vurgular. Ona göre, Garp medeniyetini oluşturan kadındır; Şark milletleri ise kadının inceliği, nezaketi ve asaletinden uzaktır. Yıllardır kafes arkasında yaşamış olan kadınların durumu Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte değişmeye başlamıştır. Ancak bu değişim beraberinde bazı aksaklıkları da getirebilmektedir: "(...) Cumhuriyet sayesinde ki biz de bu hayata dâhil olabildik. Ve yine bu sayededir ki memleketimiz bundan sonra terakki ve teceddüdü şimdiye kadar olduğu gibi

zorla ve istiskâyla değil, tam bir hamle, tam bir şebâbla hazmedecek ve temsil edecektir. İhtimal hazırlanmadığımız, alışmadığımız bu kadın hayatında bazı intizamsızlıklar, bazı perişanlıklar görülmektedir. Fakat müstefit olduğumuz menfaatlere nazaran bunlar lâ-şey mesabesindedir” (s. 109).

Doktor Bey'in alıntılanan sözleri, Mehmet Rauf'un savunduğu kadın-erkek eşitliğini ön plana çıkarması bakımından önemlidir. Mehmet Rauf, toplumun geri kalmasının temel nedenlerinden birinin kadının kafes arkasına hapsolmesi nedeniyle sosyal hayatta yer almaması olduğunu, 1924 tarihli *Karanfil ve Yasemin* adlı romanında da dile getirmiştir. *Karanfil ve Yasemin*'de, harpten sonra ortaya çıkan yeni hayat düzeninde yaşanan millî felaketlerin nedeni sosyal hayatın eksikliğine bağlanır. Medeniyet ve ilerlemenin kadın sayesinde gerçekleşeceği, ancak bu süreçte istenmeyen bazı durumların da ortaya çıkabileceği vurgulanır. Zararlı taşkınlıklar, gülünç kusurlar hatta soytarınlıklar görülse de sonunda milletçe başarıya ulaşılabileceği müjdelendir. Savunulan bu düşüncelere, tıpkı *Harabeler*'de olduğu gibi *Karanfil ve Yasemin*'de de, Fuat Paşa'nın sözleri üzerinden dikkat çekilir: “(...) Babam, büyük Fuad Paşa gibi, Türkiye'nin terakkisi ancak harem duvarının yıkılması ile başlayabilir fikrindedir... Ben de vakayı böyle düşünüyorum ama, ansızın yıkılan duvarın arkasında asırlardan beri bunalmış mahlukların, kapalı kalmış çirkinliklerin böyle birdenbire meydana dökülmesini hiç hoş bulmuyorum. Çünkü bu hayat başlayalıdan beri nasıl bir çorba içinde yüzdüğümüzü kabul değil, tasavvur edemezsin” (s. 12).

Her iki romanda da anılan Fuad Paşa, Tanzimat Dönemi'nin en önemli şahsiyetlerinden biridir. Tam adı Keçecizade Mehmet Fuad Paşa olan bu siyasetçi, Osmanlı Devleti'nin Batılılaşma sürecinde Avrupa'ya yakın ilgi göstermiştir. Yeniliklere açık ve diplomasiden iyi anlayan biri olan Fuad Paşa, devlet içerisinde birçok önemli sorumluluk üstlenmiş, Osmanlı'yı Avrupa'da siyasi olarak temsil etmiştir (Acar 2020: 20). Bu görevleri nedeniyle, Osmanlı modernleşmesinde aktif bir rol oynamıştır. Fuad Paşa'nın, kadının sosyal hayatta yer alması gerektiğini vurguladığı sözlerinin hem *Karanfil ve Yasemin*'de hem de *Harabeler*'de yer alması tesadüfi değildir. Yazar, düşüncelerini desteklemek için ilerici bir aydın olan Fuad Paşa'nın sözlerine göndermede bulunmuştur.

I. Dünya Savaşı sonrasında hem dünyada hem Osmanlı İmparatorluğu içinde “harp zengini” tipi ortaya çıkmıştır. İhtiyaç maddelerini temin edemeyen, alım gücü düşen ve gittikçe fakirleşen halkın karşısında yer alan bu zengin grup, toplumdaki bütün dengeleri altüst etmiştir. Kendi çıkarları doğrultusunda kesesini dolduran zenginler türedikçe, bu yeni olumsuz zengin tipi için Fransızca “yeni zengin”, İngilizcede “savaş vurguncusu”, Türkçede ise “harp zengini” söylemi yaygınlaşmıştır. Bir kavram hâlini alan bu söyleme, basında da sıklıkla yer verilmiştir. Ahmet Emin (Yalman) tarafından 1918'de *Vakit* gazetesinde yayımlanan “Harp Zenginliğinin Nev'ileri” başlıklı yazıda, “harp zenginleri” sınıflandırılmıştır. Buna göre harp zenginliği üç gruba ayrılmaktadır: “1. Hakiki bir kabiliyeti, haysiyeti ve izzet-i nefsi olan ve istihalat tarikiyle para kazananlar, 2. Serveti hava oyunları veya borsa muameleleriyle kazanmış olmakla beraber istimal ve istihlak nokta-i nazarından akılları başında olan zenginler, 3. Havadan kazanılmış paraları 'dillere destan olacak surette sefahat sahalarında' yiyenler.” Bu üç tür harp zengini içinde toplum için en zararlı olanlar, zevk ve israf için para harcayan üçüncü gruptakilerdir (Demiryürek 2015: 497-498).

Muharebenin toplum üzerindeki etkilerini, Nuri Süha'nın tanıştığı kişilerle yaptığı konuşmalar üzerinden ele alan Mehmet Rauf, Doktor Bedii Sadrettin Bey'in ardından Tevfik Hulusi Bey'e söz verir. Tevfik Hulusi Bey, dönem içinde sıklıkla karşılaşılan harp zenginlerindedir. Topluma zararlı olan ve yukarıdaki açıklamada üçüncü grupta yer alan harp zenginleri, *Harabeler*'de şu şekilde tanımlanır: "(...) Saltanat ahlaksızlığının o canlı karhaları, harp tefessühünün irinli numuneleri... O henüz hayatlarını kazanmak lüzumunu bile anlamamış; yalan, dolandırıcılık gibi türlü fenalıklar sayesinde ömür sürmeye alışmış, kirden korkmaz, iğrenmez o Abdülhamit devri yadigârları. O tahsilsiz, terbiyesiz, ahlaksız, seciyesiz, vicdansız, hasılı bir insan namına ne kadar mukaddesat varsa hepsinden nasipsiz o harp piçleri..." (s. 145). Bu grupta yer alan harp zenginlerinden biri olan Tevfik Hulusi Bey, zenginliği sayesinde toplum içinde yer edinmiştir. Eski ve yeni yaşantısı arasında uçurum olan bu adam, parası sayesinde toplum içinde görünür ve söz söyler hâle gelmiştir. Onun değişimi, şu şekilde aktarılmıştır:

"(...) Onun böyle âlemlerde böyle hayatlara çıkması bile bana anlattıkları mazi hayatına nazaran olur şey değildi. Harpten evvel, onu bana tarif ederlerdi de şalvar biçimi pantolonu, mintan tertibinde gömleği, ayağında mesten bozma kunduralarıyla asma altında bir o yazıhaneye bir bu yazıhaneye koşar durmuş. O vakit burada belki bir yarım toptancıymış. Harp esnasında nasilsa ihracat komisyonunun sayesinde epeyce para yüklemiş ve şimdi artık kibar hayata elbette duhule hakkı olmaz mı? Biz, demokrat bir millet olduğumuzu ilan ediyoruz. Asaletlerin kademe hakkını inkâr etmiş oluyoruz. Yaşasın yeni hayat! Bunun için hacı hoca kim olursa yeni cereyanlara atılıyor, akıntı içinde tek ü taz etmekte zevk buluyor." (s. 124)

Savaşın toplum üzerindeki maddi ve manevi etkisi, insanlar üzerinde derin yaralar açmıştır. Savaşın ardından yaşanan ekonomik bunalım sonucunda ortaya çıkan vurgunculuk, harp zenginlerini ortaya çıkarmıştır. Karaborsa ve stokçuluk yoluyla servetine servet katan harp zenginleri; haksız yoldan para kazanmayı, insani değerlerden uzaklaşmayı ve ahlaksızlığı mübah görmeye başlamıştır (Kacıroğlu 2009: 135). Romanda, harpten sonra ortaya çıkan ve namusu ayaklar altına alan bu kişilerin, genç kızlar için bir tehdit oluşturduğuna da değinilir. Parasızlık, işsizlik ve çaresizlik içindeki ailesini kurtarmak ya da sadece bu eğlencelere katılabilmek için zengin erkeklerle birlikte olan genç kızların durumundan bahsedilir. Zevk, sefahat, aşk, balo ve çay partileri peşinde koşarken servetlerini hatta namuslarını kaybetmeyi göze almış, hayatlarından vazgeçmiş kadınların içinde bulunduğu durum eleştirilir: "Ah İstanbul İstanbul... Sen de her büyük şehir gibi köşende bucağında ne kırılmış hayatların ne mazlum tevekküllerini, ne acı feryatlarla semaya ref ediyorsun. Senin koynunda kadınlar asırlardan beri bu feryatlarını alçak tavanlı, sık kafesli evlerin mahsur zulmetinde boğdular, iniltileri sokağa kadar bile yetişemeyerek asırlarca hiçkirdiler. İşte şimdi bugünkü hanımlar bu aczin, bu ıstırabın ve bu elemin intikamı için dört köşede kendilerine zevk ve sefahat şeriki arıyorlar" (s. 257).

Yukarıda alıntılanan ve bu tür eğlencelerin ahlak ve namusa zarar vereceğinin vurgulandığı bölüm, değişen yaşam düzenine bir göndermedir. Aynı düşünce yapısının vurgulandığı benzer bir bölüme, *Karanfil ve Yasemin* romanında da rastlanmaktadır. *Karanfil ve Yasemin*'de çay ve balo hazırlığı için harcanan paraların kaynağının sorgulandığı aşağıda alıntılanan bölüm, toplumun içine düştüğü karanlığa ışık tutar niteliktedir: "(...) Mesela bu akşam şık, müzeyyen, murassa gördüğünüz hanımların arasında öyleleri vardır ki, kocasının bütün varidatı,

evinin mutfak masrafına yetişemezken her ay üç mislini tuvaleti için sokağa döker... Bu parayı nereden ve nasıl buluyorlar!.. İşte işin asıl canı buradadır... Evvela bin türlü haysiyet, ahlak ve namus fedakârlıklarıyla... Borç ile, borç bulamayınca hırsızlık, dolandırıcılık, deyyuslukla... Çünkü bilhassa harpten sonra kadın erkek bütün İstanbul halkına bir zevk, bir sefahat cinneti geldi, herkes zevk delisi oldu. Bilhassa bu yeni hayat, bu israf ve sefahat meylini ifraza sevk etti” (s. 52).

Tanıştığı kişiler, gördüğü gerçekler ve toplumun geldiği son noktayı göz önüne alan Nuri Süha, geçmişten bugüne yaşanan olayları düşünmekten kendini alamaz. Cehalet ve hesapsızlık yüzünden başa gelen felaketler, Tanzimat Fermanı'nın başarısızlığı ve yarım yamalak yapılan ıslahatlar yüzünden milletin yüz yıldır çırpınıp durduğunu düşünür. Memleketin ve toplumun içinde bulunulan durumu bir harabeye benzetir. Mazinin baştan başa bir çöküşü simgelediğini “harabe” leitmotiviyle bir kez daha vurgular: “(...) Harabe... Ah evet her şey, her şey. Bizde her şey bir harabedir. Tarihimiz harabe, ahlakımız harabe âdâtımız yine harabe, ailelerimiz bir harabe, müessesamız bir harabe. Hep, hep harabe. Hepimiz fert itibarıyla yine bir harabeden başka bir şey miyiz? Bir emel ve ümit harabesi, bir azim ve teşebbüs harabesi, bir bilgi ve tecrübe harabesi. İşlerimiz bir harabe, aşklarımız bir harabe, eğlencelerimiz bir harabe. Bütün hayatımız bir harabe değil mi? Ne bir seciye metaneti, ne de azim kuvveti var. Hepimiz mütereddit, ürkek, cahil, gafil ve beceriksiz adamlarız” (s. 142-143).

Romanın “Zaruri Istifâ” başlığı, harpten sonraki yaşayışa odaklanan önemli bir bölümdür. Geçmişten gelen kötü hâllerin harpten sonra her alana yayıldığı; hırsızlığın, sahtekârlığın özellikle de fuhşun aile içinde başlayıp topluma doğru dağıldığı vurgulanır. II. Abdülhamit devrinde istibdat yüzünden ortaya çıkan tüm kötülükler, harbin ardından gelen sefalet ile birlikte her alanda görülmeye başlamıştır. Özellikle eğlence peşinde koşan insanlar ahlaken çökmüş ve yeni hayatın açtığı uçuruma yuvarlanmışlardır. İçten içe çürümüş aileler, manen düşmüş insanlar, servet ve ahlak yönünden yara almış hayatlar, Cumhuriyet'i canlandırmaktan uzaktır. Bu nedenle, zorunlu bir ayıklama yapılmalı, verilecek olan eğitim ile temiz ve kuvvetli Türk gençliği ortaya çıkarılmalıdır. En etkili çözüm, çürümüş ve içten içe milleti yiyip bitiren uzuvların kesilip atılmasıdır. Ancak o zaman Türkler tarihî bir varlık gösterecek, o zaman kadınlar kendi hayatına sahip çıkacak ve memlekette saadet rüzgârları esecektir. Fuhuş ve sefahat ile yıpranmış harabelerin imarı sayesinde zinde, faal ve zengin bir nesil yetişecektir.

Cumhuriyet dönemi iktidarının hedefi, yeni bir toplum ve insan modeli tesis etmektir. Bu amaca ulaşmak için edebiyat bir “aygıt” olarak değerlendirilmiş ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında birçok romancı yazdıklarıyla Cumhuriyet ideolojisini desteklemiştir (Akyol Aycan 2012: 175). Mehmet Rauf da *Harabeler*'de, Cumhuriyet gencinin sahip olması gereken nitelikleri edebî bir metin üzerinden aktarmıştır. Yazarın düşüncesine göre Cumhuriyet genci, dalkavukluk etmeden ve kimseden himaye beklemeden hayat mücadelesine atılacak ve kendisine dosdoğru bir yol çizecektir. Çünkü, “(...) Cumhuriyet yalnız bir söz, bir merasim değildir. İdare değişip Cumhuriyet teessüs etmekle âdetler, ahlak, anane, tavırlar ve sözlere kadar her şeyimiz değişmelidir ki ona layık olduğumuzu gösterelim ve ondan bütün verebileceği faydaları istihsal edebilelim. Bir Cumhuriyet genci hayatını yalnız kendine medyun olmak için mücadele kabiliyetini istihsal ederek musâraa meydanına çıkmalıdır ve rast

geldiği yıllanmış hurafe-âlud ananeleri bila-merhamet, zalimane bir yırtıcılıkla yıkacaktır ki Cumhuriyet'e layık olduğunu ispat edebilir" (s. 332).

Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte ülke genelinde her alana yönelik çağdaşlaşma projesi uygulanmıştır. Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde Türkiye'de yaşanan sosyo-kültürel değişim, Türk tarihinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Osmanlı kültürel öğelerinin yerini üniter yapının gerektirdiği millî öğelerin alması ve bu inkılâpların Türk halkı üzerindeki etkileri geniş bir çalışma alanı oluşturmuştur. Atatürk inkılâpları arasında yer alan ve 25 Kasım 1925'te kabul edilen Şapka Kanunu ve onu tamamlayan kılık kıyafete yönelik düzenlemeler, gündelik yaşamı doğrudan etkileyen değişimlendendir. Kılık kıyafetle başlayan bu hareket, aynı zamanda ciddi bir zihniyet değişiminin temelini oluşturmuştur. O tarihe kadar başı açık gezmek hoş karşılanmadığı için fesle dolaşan Türk halkı, şapkayı sadece İstanbul'daki azınlıklara özgü bir başlık olarak görmektedir. İkinci Mahmut döneminde, bir ilerencilik simgesi olarak kavuğun yerini alan fes, Atatürk döneminde muhafazakârlığın ifadesi olmuştur (Doğaner 2007: 238).

*Harabeler'*de, Batılı bir eğitim görmüş ve birkaç yabancı dile hâkim olan Nuri Süha, giyimine özen gösteren şık bir delikanlıdır. Kendisini Garp'ın yeniliklerini sindirmiş, modern bir adam olarak kabul eden Nuri Süha, başlangıçta "züppe"lere benzemek istemediği için şapka takmaz. Toplumun aydın kesiminde yer alan Nuri Süha'nın bu tutumu, Şapka Kanunu'nun toplum içindeki algısına bir örnektir. Başlangıçta bu değişime ayak uyduramayan Nuri Süha, sonunda meşhur bir mağazadan kendisine panama şapka aldığını söyler ve bu kararı almasında Mustafa Kemal Atatürk'ün etkili olduğunu şu şekilde belirtir: "Gazi'nin Anadolu seyahatinde şapkanın kabulü hakkında verdiği hararetli nutuklar bütün memlekette ve bhusus İstanbul'da derin bir hareket peyda etmiş ve ilk haftalarda tek tük şapka giyenler gittikçe çoğalarak bu son günlerde terakki ve medeniyet taraftarı her kafa şapkayla gölgelenmeye ehemmiyet veriyordu" (s. 312).

Nuri Süha'da görülen bu değişim, yarı kır kısa saçını bir şapkanın altına gizlemiş olan Lebibzade Şefik Bey'de de görülür. Alnının ve kafatasının şekliyle kalıplanmış fesini başından atan Şefik Bey; yakasına, gömleğine, kravatına kadar son moda bir görünüm içinde Nuri Süha'nın karşısına çıkar. Fesini daima başında tutan Şefik Bey'in geçmişteki hâliyle şimdiki hâli arasında dağlar kadar fark vardır. Ayrıca o, değişim karşısında inat eden kendisi değilmiş gibi, eski zihniyete bağlı kalanları eleştirmekten kendini alamaz ve Büyükada'daki yaşamı şu şekilde över: "(...) İstanbul'da gördüğümüz adi insanlar gibi çapaçul kıyafetli, yarım yamalak tavırlı herzeler değil. Hepsi mutena kıyafetli, tertipli, ehemmiyetli şeyler... Mesela kim başını açarsa altında saçlarını taranmış, yağlanmış görüyorsunuz. Herkesin elinde eldiven, yakalar temiz, boyun bağlar şık. Hasılı bir hayat ki gözünü sevdiğim deme gitsin. İnsan ne olmalıydı da bütün ömrünü böyle geçirmeliydi" (s. 317).

*Harabeler'*de, çöküşün ve yok oluşun ele alındığı önemli bölümlerden biri "Harabede Baykuşlar"dır. Bu bölümde, eserin adı ile harap olan binaların durumu arasında benzerlik kurulur. Saltanat tarihinden örneklerin verildiği bu bölümde, İstanbul'un köklü ailelerinin nasıl yerle bir olduğu ele alınır. Borç batağına sürüklenen, haciz sonucu mal varlıklarını kaybeden eski zengin ailelerin yaptırdığı abidelerin yerini şimdi harabeler almıştır. Büyük bir hırsla bazen çalarak bazen hediye olarak elde ettikleri tüm birikimleri tarumar olmuştur. İçindeki

aileler ise, tıpkı bakımsızlıktan ve idaresizlikten perişan ve harap bir durumda olan konaklar gibi ahlaksızlık, sefahat ve israf içinde çürüyerek yok olmuştur. Bu çöküşün nedeni cehalet, gaflet ve tertipsizlikle birleşen ölçsüz bir israf ve hudutsuz sefahattir. Özellikle evin reisi öldükten sonra aile fertlerinin durumu toparlayamaması şu şekilde eleştirilir:

“Kalan erkekler hepsi cahil, metanetsiz, hafif meşrep birer kukla ve kadınlar daha beter birer zevk ve şehvet oyuncuğu, birer heva ve heves bebeğidirler. Kalan miras bu ellerde hiç istikbal endişesi olmaksızın akmaya, dökülmeye, bir tanesi bile bunun nereden, nasıl geldiğini, azalıyorsa niçin azaldığını, kesiliyorsa niçin kesildiğini merak etmeyerek akar, gider. (...) Evlat ve ahfat seciye sahibi, azim erbabı olmadıklarından bir insanın çalışıp yaşayabileceğini anlamazlar ve gündün güne etrafını saran fakr u sefalet içinde meramları küflenerek ve metanetleri kurtlanarak sönerler, giderler. İşte tarihî büyük ailelerin neticesi!” (s. 300)

Mazinin büyük ailelerini yıkan israf ve sefahat, maddi ve manevi çöküşü de beraberinde getirir. Yaşanan sıkıntılar, toplumda önemli bir yere sahip olan evlilik kurumuna dair algıları da değiştirir. İmparatorluk devrinin zengin ve müsrif damat aileleri tarihe karıştığından zengin kız babaları bile zengin damat arar duruma gelmiştir. Birbirinden maddi menfaat bekleyen taraflar, işsiz ve varlıksız kişilerden uzak durmaya başlar. Damat olacak gençler bu engelleri gördüğünden flört ve dans zevkiyle yetinerek zaman geçirir. Gençlerin birbirine yönelik bu beklentilerinin geçmiş yaşantıda da harpten sonra da yanlış olduğuna dikkat çekilir. Toplumun aksayan yönlerinden biri olan ve gittikçe şekil değiştiren evlilik algısına yönelik dikkatler, Türk ve Avrupalı karşılaştırması şeklinde verilir. Avrupa'daki evliliklerde iki kişinin kurduğu hayat, Türklerde genç kızın ailesini de beraberinde almayla sonuçlanır. Böylece geçimsizlikler artar ve toplumda kapanmayan bir yara daha açılır. Yaşanan bu durum şu şekilde anlatılır:

“Bizde her şey gibi bu izdivaç umuru da kör bir tevekkülle kabul ve terviç edilir. Kendi kendine yaşamak için bile kâfi varidatı olmayan nice beyler “Allah insanı aç bırakmaz!” kuru tevekkülüyle evlenmeye kalkarlar ve anasıyla kardeşleriyle ve hatta bazen uzak akrabalarıyla bir kızı almaya cesaret ederler. Ve bu hesapsızlığın sebebine Türklük camiasında sefil ve aç bir aile daha peyda olur. Artık bu kızlık içinde birbiriyle dalaşan ve tırnaklaşan kaynana damada, görünce enişteye, ana babaya ve karı kocaya Allah imdat etsin. Hâlbuki Avrupa'da bir erkek hayatını katiyen temin ettiğini görmezse evlenmeyi asla aklına getirmez. Orada bir izdivaç oturulacak ev, yaşanacak eşya ve hayatlarına kâfi gelecek bir irat elde olmayınca mümkün değildir. Bahusus ki orada kızların az çok bir cihazları, bir şahsi paraları ve zati iratları olmak muhakkaktır. Bunun içindir ki o aileler intizam ve refah içinde yaşarlar, biz didinme ve pençeleşme arasında sürünürüz.” (s. 433)

Romanda evlilik hakkında dile getirilen düşünceler, Nuri Süha'nın gelecek hakkındaki planlarının şekillenmesinde belirleyici bir rol oynar. Nuri Süha, Mübaccel ile birlikte kuracağı yuvayı Cumhuriyet düşüncesine sadık kalarak inşa etmek ister. Yuvasının, harabeye dönüşmeyecek ve ailesini israfa sürükleyerek derbeder etmeyecek bir yapı olmasına özen gösterir. Bu düşüncesini şu şekilde açıklar:

“O fikirdeydim ki bir insan vesaiti ne mertebede olursa olsun haddinden ve seasından fazlaya gitmek en büyük kabahattir. Vakia elimdeki para ve müstakbel ümitlerim bana eğer saltanat ricali gibi çürük kafalı olsam bahçeye yanan köşkün beş misli bir kâşane kurdurabilirdi fakat o hâlde saltanat yadigârlarıyla bir Cumhuriyet çocuğunun ne farkı olacaktı. Ben beraber yaşayacağım aile ve süreceğim hayat için bir mesken yaptırıyordum. Yoksa bir kışla, bir saray değil ve ancak böyle ölçülü hareketler ve kafalar sayesinde ki Cumhuriyet fikri bizde muzaffer semereler verebilir. Ve saltanat devrinin memlekette yıktığı saray harabelerine bedel öyle mamureler kurdurur ki asla harap olmazlar. Ve Türklüğü ilelebet ihya ederler. İşte Cumhuriyet de böyle akla, fikre, izana muvafık hareket demektir.” (s. 461)

Nuri Süha'ya bu düşünceleri aşlayan ve geleceğe umutla bakmasını sağlayan Mustafa Kemal Atatürk'tür. Çünkü memleket ve millet bir harabe hâline geldikten sonra onları ayağa kaldıran ve Cumhuriyet ışığını yakan ulu önderdir. Onun sayesinde başlatılan bu gelişimin devam ettirilmesi için herkes üzerine düşen görevi yapmalıdır. Bu görevlerin en önemlisi, toplumun her kesimine yayılan harabelerin yeniden inşa edilmesi ve Cumhuriyet'e yaraşır bir yükselişe toplumun kalkındırılmasıdır. Geleceğin sağlam temeller üzerine kurulması için atılması gereken adımlar şu şekilde sıralanmaktadır:

“(…) Yeni esaslar üzerine yeni bir cemiyet kurmak, yıkılmış saltanat Türklüğünün yerine faal ve asri bir Cumhuriyet Türklüğü ikame etmek için şeri ve adli kanunlara, kıyafetlere, zevklere, eğlencelere varıncaya kadar her şeyi yeni baştan tanzim etmek icap ediyordu. Bütün bu işler yapıp evvela maneviyetimizdeki harabeleri ve onunla beraber memleketin harabelerini tamir etmektir ki Türk, insan hayatına mazhar olacaktı. Bugün her birimiz için en mukaddes vazife, bu büyük işte elimizden geldiği kadar yardım etmektir. Batıl bir hurafeyi yıkıp yeni bir fikir halk etmek, yıkık bir taşın yerine düz bir taş koymaklardır ki yaşamak hakkımızı ispat edeceğiz.” (s. 143)

Cumhuriyet fikrinin, ileri görüşlülüğün ve medeni bir yaşamın habercisi olan bu değişim ve dönüşüm, Türklüğü yükseltecek tek yoldur. Mehmet Rauf, *Harabeler*'de; Cumhuriyet düşüncesi ışığında doğru yolu bulmak ve refaha ulaşmak için ne yapılması gerektiğini okuyucuya göstermiş ve eğitici bir üslupla inkılâpların kazanımlarını anlatmıştır. Cumhuriyet'in kazanımlarının ön planda yer aldığı *Harabeler*; Tanzimat Dönemi'nden Cumhuriyet'e, imparatorluktan ulus-devlete, geleneksellikten modernliğe geçişin yaşandığı geçiş dönemi romanlarında görülen millî bir kimlik oluşturma çabasının örneği olan bir romandır.

SONUÇ

Mehmet Rauf'un Anadolu'nun kurtuluş mücadelesini anlatan *Halâs* adlı romanı dışında millî meselelere yer verdiği tek eseri *Harabeler*'dir. Cumhuriyet ideolojisine, ulus düşüncesine, devrimlere ve yeni bir neslin inşa sürecine odaklanan *Harabeler*, erken Cumhuriyet dönemi romanlarından. Bu yönüyle *Harabeler*, eski dönemin olumsuzlukları/harabeleri üzerinden Cumhuriyet düşüncesinin aydınlığını yücelten bir eserdir. Köklü bir Osmanlı ailesinin çöküşünü harabeye dönen bir köşk sembolü üzerinden işleyen romanda sosyal eleştiri, kültürel değişimler, Batılılaşma sorunu, harp zenginleri ve mirasyediler gibi unsurlar da ele alınır.

Harabeler'i, Mehmet Rauf'un diğer romanlarından ayıran nokta Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte toplumda görülen değişimlere odaklanması ve Cumhuriyet düşüncesini yüceltmesidir. Ancak yazarın sosyal eleştirisi, olay örgüsü içerisinde değil diyalog ya da monolog şeklinde okuyucuyla buluşturulmuştur. Bu nedenle, eleştirel bakış açısına sahip örneklerin romanın belirli yerlerinde bir manifesto gibi sunulduğunu söylemek mümkündür. Özellikle "Zaruri İstifâ" ve "Harabede Baykuşlar" başlıkları; toplumsal değişimin olumsuz sonuçlarına odaklanmak, ahlaki çöküşe dair örnekler vermek ve eğlence peşinde koşan insanların düştüğü duruma dikkat çekmek için kaleme alınmış bölümlerdir.

Harabeler, sadece toplumun içinde bulunduğu durumu anlatmakla kalmaz, ülkeyi refaha çıkaracak yolu da gösterir. Servet ve ahlak yönünden yara almış, içten içe çürümüş, sefahat içinde hayatını sürdüren, ahlaki meziyetleri hiçe sayan hayatların tıpkı kangren olmuş bir yara gibi kesilmesi gerektiği belirtilir. Bu ayıklama sonucunda ve eğitim sayesinde Cumhuriyet'in tüm harabeleri imar edeceği, zinde ve aktif bir nesil yetişeceği müjdelendir. Toplumsal değişimi, medenileşmeyi, ilerlemeyi gerçekleştirecek tek yolun Cumhuriyet fikrine bağlı kalmak olduğu vurgulanır. Tüm bu noktalara dikkat çekmesi bakımından *Harabeler*'i, yazarın sosyal bir mesaj verdiği, ideolojik bir fikir öne sürdüğü, Mustafa Kemal Atatürk'ü, inkılâpları ve Cumhuriyet'i yücelttiği bir roman olarak okumak mümkündür.

KAYNAKÇA

- Acar, Hasan (2020). "Tanzimat Dönemi Siyasi Liderlerinden Biri Olarak Keçecizade Mehmet Fuad Paşa". *Analytical Politics*. 1 (1): 18-34.
- Akyol Aycan, Gizem (2012). "Erken Cumhuriyet Dönemi Türk Romanlarında Edebiyat Algısı ve Türk Edebiyatının Dönemlerine Bakış". *Turkish Studies*. 7 (3): 173-181.
- Çıkla, Selçuk (2001). "Halit Ziya ve Mehmet Rauf'un Hayatları ile Romanları". *Dergâh*. 12: 14-17.
- Çıkla, Selçuk (2004). "İnkılâp Edebiyatı". *Hece* (Hayat-Edebiyat-Siyaset Özel Sayısı). 90/91/92: 435-441.
- Çıkla, Selçuk (2006). "Cumhuriyetin Onuncu Yıl Dönümü Anısına Yapılan Edebî Yayınlar". *Turkish Studies*. 1 (1): 45-67.
- Çıkla, Selçuk (2007). "Türk Edebiyatında Kanon ve İnkılâp Kanonu". *Muhafazakâr Düşünce*. 4 (13/14): 47-68.
- Demiryürek, Meral (2015). "Savaştan Doğan Bir Tip: "Harp Zengini". *Turkish Studies*. 10 (16): 493-508.
- Doğaner, Yasemin (2007). "Atatürk Dönemi Türkiye'sinde Sosyo-Kültürel Değişim". *Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi (ICANAS)*. 38: 235-260.
- Kacıroğlu, Murat (2009). "Millî Mücadele ve Erken Dönem Cumhuriyet Romanında Harp Zenginleri". *Karadeniz Araştırmaları*. 20: 117-136.
- Mehmet Rauf (2002). *Karanfil ve Yasemin*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Mehmet Rauf (2008). *Edebî Hatıralar*. hzl. Mehmet Törenek. İstanbul: Kitabevi.
- Mehmet Rauf (2018). *Harabeler*. hzl. Mert Öksüz. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Öksüz, Mert (2018). "Mehmet Rauf ve Harabeler" (*Harabeler* içinde). İstanbul: Akçağ, 6-13.
- Özbalcı, Mustafa (1997). *Mehmet Rauf'un Romanlarında Şahıslar Kadrosu*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Parla, Jale (2004). "Edebiyat Kanonları". *Kitaplık*. 68: 51-53.
- Savaş, Kudret (2019). "Mehmet Rauf'un "Büyük Aşk Roman"ı: Son Yıldız". *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*. 19 (2): 453-485.
- Serrican Kabalci, Ece (2018). "Mehmet Rauf'un Romanlarında Kadın-Erkek İlişkileri ve Evlilik Kurumu". *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*. 5 (6): 15-34.
- Tarım, Rahim (2000). *Mehmet Rauf-Hayatı ve Hikâyeleri Üzerine Bir Araştırma*. Ankara: Akçağ.
- Törenek, Mehmet (1999). *Hikâye ve Romanlarıyla Mehmet Rauf*. İstanbul: Kitabevi.
- Ulutaş, Nurullah, Ulu, Emine (2015). "Türk Romanında Kimlik Bunalımı". *Turkish Studies*. 10 (8): 2095-2114.
- Yalçın, Hüseyin Cahit (2002). *Edebiyat Anıları*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.